

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei

Hangfelvétel többszörözésének és terjesztésének jogszerűsége, jogkimerülés

Ügyszám: SZJSZT 7/2006

A bíróság által feltett kérdések:

1. A felperesek által eddig becsatolt CD-lemezek és borítók, és az ezekre vonatkozóan becsatolt adatsorok (F/14/1. alatt csatolva) alapján állapítsa meg, hogy az egyes hangfelvételekre nézve melyik szervezetnek áll fenn hangfelvétel-előállítói jogosultsága (sorlemez esetén lemezenként, válogatáslemezek esetén pedig hangfelvételenként).
2. Nyilatkozzon a Szakértő Testület a nemzetközi zenei iparban követett gyakorlatról, azaz arról, hogy a nemzetközi hangfelvétel-előállító vállalt helyi leányvállalata az adott ország, az adott nemzetközi hangfelvétel-előállító cégcsoport tulajdonában lévő, és rendelkezése alatt álló teljes világkatalógusba tartozó hangfelvétel vonatkozásában képviselheti-e a nemzetközi hangfelvétel-előállító vállalatot, gyakorolhatja-e a hangfelvétel-előállítói jogokat, illetőleg saját nevükben érvényesíthetnek-e hangfelvétel-előállítók kizárólagos szomszédos jogait az egyes hangfelvételek vonatkozásában.
3. A Szakértő Testület térjen ki arra is véleményében, hogy bekövezhetett-e a perbeli hangfelvételekkel kapcsolatosan a terjesztési jogok kimerülése azzal, hogy az alperesek egymás között 1999. július 14-én adásvételi szerződést kötöttek a hanghordozók átadása, átvétele tárgyában (még a szomszédos jogok eléledését megelőzően, tehát 1999. szeptember 1-e előtt). Az alperesek szerződése a 8.P.23.592/2001. számú ügyben – az eljárás folytatása iránti kérelemhez – az 1. rendű felperes részéről csatolt melléklet.
4. Nyilatkozzon a Szakértő Testület arról is, hogy a hangfelvétel-előállítók egymás közötti viszonyában a vagyoni jogok átruházása milyen formában történik általában (írásos felhasználási szerződéssel vagy egyéb aktus folytán).

Az eljáró tanács szakvéleménye:

I.

A tényállás

A megkereső bíróság előtt per van folyamatban, melyben az M. Szövetség és társai felperesek az E. Kft. és az M. D. Kft. alperesek ellen szerzői jogsértés megállapítása és egyéb jogkövetkezmények alkalmazása iránt nyújtott be keresetet. A per jelenleg a másodfokon eljáró ítélőtábla 2.Pf.20.146/2005/15. számú – az elsőfokon eljáró bíróság 8.P.23.592/2001/88. számú ítéletét hatályon kívül helyező és az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasító – végzése folytán ismét az elsőfokú bíróságon került tárgyalásra.

A bíróság fent említett ítéletében megállapított tényállás szerint az alperes E. Kft. közvetlenül a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szjt.) hatálybalépését megelőzően, 1999. júliusában bérsokszorosító közreműködésével saját nevében többszöröztetett 183.585 db CD-lemezt, melyek 1974 előtt megjelent hangfelvételeket – azonos előadó által készített ún. „sorlemezeket” és válogatásokat vegyesen – tartalmaznak.

Az E. Kft. a többszörözött hangfelvétel-példányokat még a védelmi idő visszamenőleges feléledéséről rendelkező új Szjt. hatályba lépése (1999. szeptember 1.) előtt szerződéssel terjesztésre átadta az M. D. Kft.-nek. A felperes M. Szövetség megkeresésére mindkét cég elutasította a hangfelvétel-előállítói szomszédos jog alapján történő díjfizetést, a hordozókkal kapcsolatosan álláspontja szerint beállt jogkimerülésre hivatkozva.

II.

A kérdésekre adott válaszok

Ad 1. Az eljáró tanács a rendelkezésre álló CD-lemezek és borítók, valamint a peres iratanyag áttekintése után megállapítja, hogy az eljáró tanács nem rendelkezik a kérdés megválaszolásához szükséges adatokkal az alábbi indokok miatt:

- a hangfelvétel-előállítói jogok tipikusan egyedi joggyakorlás tárgyai, az kivételes, ha egy hangfelvétel-előállítói jog gyakorlására kötelező közös kezelést ír elő a szerzői jog (v.ö. Szjt. 20. § - üres hordozó jogdíj, 28. § (2) és köv. bekezdések - egyidejű továbbközvetítés, 77. § (3) – kereskedelmi célból kiadott hangfelvételek nyilvánosságához közvetítése),
- a hangfelvétel-előállítói közös jogkezelésbe tartozó jogok díjigények (Szjt. 16. § (5) analógia útján a szomszédos jogi jogosultra való alkalmazása)
- a megkeresésben a hangfelvétel-előállítói többszörözési és terjesztési jog (Szjt. 76. § (1) bekezdés a) és b) pont) sérelme a kérdés, ez a jog tipikusan csak egyedi engedélyezési joggyakorlás körébe tartozhat,
- az érintett jogosultokról (és műveikről, illetve teljesítményeiről) adatbázist csak a közös jogkezelés körében kell a kötelező jogdíjfelosztás miatt összeállítani és karbantartani [Szjt. 88. § (1) bekezdés d) pont, f/ 2. pont]
- emiatt semmilyen nyilvános adatbázisból nem lehet kideríteni, hogy a perben érintett, 1974 előtt keletkezett és kiadott hangfelvételek eredetileg mely kiadónál, milyen márkanév, illetve „label” alatt jelentek meg, főképpen azért, mert ezen felvételek hangfelvétel-kiadói szomszédos joga akár több alkalommal is gazdát cserélt az elmúlt több, mint 30 évben, ráadásul ez több technikával is történhetett: akár a hangfelvétel-piac kiadók közötti természetes forgalma, akár adott esetben egyes márkák, labellek vagy teljes kiadók (vállalatok) felvásárlásával folyó koncentrációja útján.

A fenti okok miatt csak maguk a hangfelvétel-előállítók rendelkezhetnek a megfelelő adatok listáival.

Mindezen túlmenően az eljáró tanács megjegyzi, hogy a jelen ügyben a Szerzői Jogi Szakértő Testület rendelkezésére bocsátott CD-lemezek és borítók, valamint az azokra vonatkozó hangfelvétel-előállítói katalógusadatok részletes vizsgálata olyan feladat, melyre azok számossága miatt az eljáró tanácsnak egyrészt nincs fizikai kapacitása, másrészt és főképpen nem volna lehetősége a meglévő adatok valóságának ellenőrzésére.

Nincs mivel összevetni a katalógusadatokat, ugyanis nincs adat ahhoz, hogy a jogátruházások láncolatát az eljáró tanács feltárhassa.

Ezt alátámasztja a 2.Pf.20.146/2005. számú ügy iratai közé 11. sorszám alatt csatolt 2005. május 12-én kelt felperesi irat is, melyben a felperes az ítéletábránál póthatáridő iránti kérelmet terjeszt elő, hivatkozva arra, hogy a felperes, illetve az M. Szövetség munkatársainak teljes munkaidőben – az irat megfogalmazása szerint: „éjjel-nappal” – történő munkájával is hetekbe telt előállítani a jelenlegi jogtulajdonosok listáját.

Mindezek alapján az eljáró tanács álláspontja szerint a feltett kérdést a Szerzői Jogi Szakértő Testület nem tudja megválaszolni.

Ad 2. Az eljáró tanács tudomása szerint a hangfelvétel-kiadás nemzetközi piaci szerkezete oligopol: 4 nagy nemzetközi hangfelvétel-előállító vállalatcsoport (az ún. „major-ök”) képviselik a nemzetközi hangfelvétel-piac mintegy 80%-át. Ezen kiadók nemzetközi vállalatcsoportok, a hazai piacon leányvállalataik útján működnek (a leányvállalatok tulajdonlása, ellenőrzése lehet közvetlen, vagy közvetett, a nemzetközi vállalatcsoport működhet elismert, vagy tényleges vállalatcsoportként is).

A nemzetközi vállalatcsoportokhoz tartozó egyes vállalatok a külföldi hangfelvétel-előállítót illető hangfelvétel-előállítói szomszédos jogokat belföldön vagy kereskedelmi képviselési jog (ügynöki, kereskedelmi képviselési szerződés), vagy szomszédos joghoz tartozó részjogosítványok egy, vagy több állam területére való korlátozásával történő átruházása útján gyakorolhatják.

Az eljáró tanács tudomása szerint a leányvállalatok bármelyik választható jogalapon jogosultak a vállalatcsoporton belül a működési területükön belül a hangfelvétel-előállító anyacéget pl. a terjesztési jog alapján illető jogdíjak beszedésére, és más, az egyedi joggyakorlás körébe tartozó hangfelvétel-előállítói szomszédos engedélyezési jogok gyakorlására és díjigények érvényesítésére, beleértve azt is, hogy egyes hangfelvétel-előállítói szomszédos jogok gyakorlására ügynöki jellegű szervezetet hozzanak létre. [Magyarországon ilyen ügynöki jellegű tevékenységet lát el a hangfelvétel-előállítók videoklipekkel kapcsolatos engedélyezési jogaira a Phonojus ügynökség.].

A külföldi hangfelvétel-előállítót illető szomszédos jogok hatálya alá tartozó hazai felhasználásokat tehát a hangfelvétel-előállító nemzetközi vállalatok hazai leányvállalatai jogosultak a nemzetközi gyakorlat alapján jogosítani, ilyen módon a Magyarországon bejegyzett felperes hangfelvétel-előállító gazdasági társaságok perbeli legitimációját az eljáró tanács szerint a hazai felhasználásokra – jelesül a szomszédos jogi oltalom alatt álló hangfelvétel többszörözésére és terjesztésére – ennek alapján lehet megítélni.

Azt meg kell jegyezni, hogy a kereskedelmi képviselési (ügynöki) jogalapon történő eljárás esetén képviselési jogot érvényesen csak írásba foglalt szerződés alapján lehet létesíteni.¹ (E megjegyzés a 4. kérdésre adandó válaszhoz is kapcsolódik)

¹Ld. az önálló kereskedelmi ügynöki szerződésről szóló 2000. évi CXVII. törvényt: „1.§ (5): E törvény rendelkezéseit - külön jogszabály eltérő rendelkezése hiányában - megfelelően alkalmazni kell az olyan önálló kereskedelmi ügynöki szerződésre is, amelynek tárgya szolgáltatásra, vagyoni értékű jogra, értékpapírra vonatkozó szerződés vagy tőzsdei ügylet közvetítése.(...)”

Ad 3. A jogkimerülésről az szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) 23. § (5) bekezdése szól, amelynek 1999. szeptember 1-jét követően hatályos szövege a következő:

„Ha a műpéldányt a jogosult vagy az ő kifejezett hozzájárulásával másvalaki adásvétellel vagy a tulajdonjog más módon történő átruházásával forgalomba hozta, a terjesztés joga az így forgalomba hozott műpéldány tekintetében - a bérbeadás, a haszonkölcsönbe adás és a behozatal joga kivételével – a továbbiakban nem gyakorolható.”

Tekintve, hogy a jogkimerülés a terjesztési joggal összefüggésben merül fel, jelentőséggel bír még az Szt. 23. § (1) bekezdése, mely a terjesztés jogát határozza meg a következőképpen:

„A szerző kizárólagos joga, hogy a művét terjessze, és hogy erre másnak engedélyt adjon. Terjesztésnek minősül a mű eredeti példányának vagy többszörözött példányainak a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétele forgalomba hozatallal vagy forgalomba hozatalra való felkínálással.”

A hangfelvétel-előállítót a terjesztés fenti értelemben vett kizárólagos joga az Szt. 76. § (1) bekezdés b) pontja alapján illeti meg.

Az eljáró tanács magáévá tette a tudomása szerint ugyanezen peres ügy kapcsán született SzJSzT-15/04-es szakvéleményben foglaltakat. Az eljáró tanács a 3. kérdés kapcsán kifejezetten utal az említett szakvélemény jogkimerüléssel foglalkozó pontjaira, az SzJSzT akkori eljáró tanácsa által részletesen elemzett jogkimerülés jogintézményének nemzetközi szakegyezményi, illetve európai uniós másodlagos jogforrási és esetjogi hátterére, különös tekintettel az Európai Unió Bírósága által tárgyalt C-30/98-as számú ún. „Butterfly-ügy” értelmezésére.

A fenti szakértői véleményben a lényegében azonos kérdésre kifejtettekkel maradéktalanul egyetértve az eljáró tanács véleménye, hogy az Szt. 23. § (1) és (5) bekezdéseinek együttes értelmezése alapján a hangfelvétel-előállító terjesztési joga csak abban az esetben merül ki, ha jogszerűen a nyilvánosság számára is hozzáférhetővé tették a hangfelvétel-példányokat.

Önmagában két gazdálkodó szervezet között létrejött, lényegében forgalomba hozatalra felkínálásra váró raktárkészlet tekintetében létrejött tulajdonjog-átruházási aktus még nem minősül a terjesztés fogalmkörébe eső forgalomba hozatali cselekménynek, így a jogkimerülés szabályait jelen esetben alkalmazni nem lehet.

Abban az esetben, ha a megkereső bíróság a fenti, a korábbi szakvélemény által is alátámasztott jogi érvelést a jogkimerülés alkalmazásának kizárására nem fogadná el, az eljáró tanács a Bíróság figyelmébe ajánlja az alábbi két, ugyanilyen eredményre vezető kiegészítő érvelését:

4. § A kereskedelmi ügynöki szerződés érvényességéhez annak írásba foglalása szükséges. E rendelkezéstől a felek nem térhetnek el.”

A) A perbeli cselekmények több jelentős mozzanata (így maga a többszörözés és a hordozók alperesek közti átruházása) olyan időtartamra esett, amikor az 1999-es Szjt. már ki volt hirdetve (1999. július 6., az Országgyűlés a törvényt 1999. június 16-án fogadta el), de még nem lépett hatályba. Emiatt szükséges azon, a felperes 2.Pf.20.146/2005. számú ügyben 5. sorszám alatt csatolt, 2005. április 5-én kelt fellebbezési ellenkérelem 4. oldalának tetején szereplő jogi érvelés helyességének vizsgálata, mely szerint

„1999. szeptember 1-e előtt a hazai hangfelvétel-előállítóknak nem is volt olyan terjesztési joga, amely kimerülhetett volna, így már fogalmilag is kizárható a jogkimerülés alkalmazása.”

A régi Szjt nem rendelkezett a jogkimerülésről, de az „élő szerzői jog” a jogkimerülést szabály nélkül is elfogadta. Ezt bizonyítja a könyvek, hangfelvételek, képző-és iparművészeti alkotások jogszerű másodlagos (antikvár) kereskedelme, amelyet a jogosultak általában tudomásul vettek. Sőt, a jogkimerülés burkolt létezését bizonyította a régi szerzői jogi törvény hatályban léte alatt létezett követő jogi szabályozás is, amely azzal, hogy a hatálya alá tartozó alkotások kereskedelmi forgalmára bevezette a díjigényt, közvetetten elismerte, hogy az első, szerzői tulajdon átruházást követő terjesztéshez a szerző engedélye nem szükséges.

Ugyanakkor ez a rejtetten létező jogkimerülés is csak az érintett jogosult beleegyezésével történt forgalomba hozatalt követően volt elismert.

A jelen esetben olyan hangfelvételekről van szó, amelyek 1994. július 1. és 1999. szeptember 1. között nem álltak szomszédos jogi védelem alatt. Az ezen időtartam alatt történt felhasználást az Szjt. 108. § (3) bekezdés szabad felhasználásnak minősíti.

A szabad felhasználáshoz azonban nem fűződik a jogkimerülés. Ezért a perbeli hangfelvételeket érintő, 1999. szeptember 1-jét megelőző, esetleges terjesztési cselekmények akkor sem esnének a jogkimerülés hatálya alá, ha a régi szerzői jogi törvény tartalmazott volna rendelkezést a (szükségképpen nemzeti) jogkimerülésről. A szóban forgó terjesztési cselekményeket megelőző többszörözések beleestek az Szjt. 108. § (3) bekezdésével visszamenőleges hatállyal, a védelmi idő visszamenőleges feléledését kiegyensúlyozó szabály hatálya alá, de az ezt követő terjesztésre ez a szabadság már nem terjedhetett ki.

B) Az eljáró tanács ugyanezen tényekből (formálisan szabad felhasználásnak minősülő cselekmények) kiindulva szintén kiegészítő érvelésként utal arra a tényre, hogy ezen szabad felhasználási cselekményeket a felhasználók már közvetlenül az Szjt. hatályba lépését megelőzően kezdték meg, olyan időpontban, amikor az Szjt. szövege – és benne a védelmi idő hangfelvételekre is kiterjedő visszamenőleges felemelése – már köztudomású tény volt (hiszen a hivatalos lapban az Országgyűlés által elfogadott, azaz érvényes, de még nem hatályos normaszöveg kihirdetésre került). Az eljáró tanács álláspontja szerint a formálisan az Szjt. alapján jogszerűnek minősülő cselekmény általános polgári jogi összefüggéseit tekintve az Szjt. 3. §-a útján alkalmazandó Ptk. 5. § (1) és (2) bekezdéseiben tilalmazott joggal való visszaélést valósít meg. A visszaélés tárgya a védelmi idő feléledésével összefüggésben biztosított szabad felhasználás joga. Az eljáró tanács álláspontja szerint azért minősíthetők a perbeli cselekmények – különösen a többszörözött példányok tulajdonjogának átruházása – rendeltetésellenes joggyakorlásnak, mert a szabad felhasználás gyakorlása a hangfelvétel-előállítók törvényes érdekeinek csorbítására vezetett. Ez az érdek az Szjt. hatályba lépése után fennálló egy éves díjigényben, majd az ezt követő időszakra vonatkozó teljes vagyoni jog gyakorlásában ragadható meg.

Az eljáró tanács ismételten utal arra, hogy egyik fenti érvelés sem érinti a szakértő testület által az SzJSzT 15/04. sz. ügyben tett, ezen eljáró tanács által is elfogadott, helyesnek tartott megállapításokat.

Ad 4. A hangfelvétel-előállítók egymás közötti, jogátruházási, vagy licencia-típusú szerződése a magyar jogban nincs alakiságokhoz kötve. Ha tehát a felek Magyar Köztársaság területére szóló, felhasználási jogot átengedő, vagy részleges jogátruházást megvalósító szerződést kötnek, az érvényes akár szóban, akár ráutaló magatartással.

E megállapításnak az alapja az Szjt. 55. §-a, amely a szerzői művekre irányadó, felhasználási szerződési szabályokat (Szjt. 42-54. §-ok), csak a szerzői vagyoni jogátruházásra és az előadóművészi teljesítmények felhasználására kötött szerződésekre rendeli alkalmazni.

Más szóval a kapcsolódó jogi teljesítményekhez fűződő vagyoni jogok átruházására nincsenek szabályok az Szjt-ben. Emiatt az Szjt. 3. § alapján a Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni.

A Ptk. jelenleg nem tartalmaz jogátruházási szabályokat (ahhoz legközelebb az engedélyezés áll, de annak tárgya követelés, nem pedig törvény alapján fennálló kizárólagos vagyoni jog). Sántikáló analógia alapján felhívhatók még az adásvétel szabályai, amelyek szintén nem tartalmazzak alaki megkötést (eltekintve az ingatlan-adásvételtől).

Emiatt a ma hatályos jog szerint a szomszédos jogi vagyoni jogátruházási szerződés nem nevesített, atipikus szerződés, amely tartalmi elemei tekintetében közelebb áll a felhasználási szerződéshez, mint az adásvételhez. E nem nevesített szerződés érvényesen bármely alakban megköthető.

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy a fenti 1) lábjegyzet szerint az előző bekezdés szerinti megállapítás csak akkor helytálló, ha a belföldi hangfelvétel-előállító a külföldi hangfelvétel-előállító származékos jogosultjaként a saját nevében lép fel. Ha kereskedelmi képviselőként (ügynökként), akár a külföldi hangfelvétel-előállító nevében, akár saját nevében, de a külföldi hangfelvétel-előállító javára jár el, akkor a képviseleti szerződés érvényességéhez írásbeli alak szükséges².

Budapest, 2006. április 26.

Dr. Faludi Gábor
a tanács elnöke

Dr. Szinger András
a tanács előadó tagja

Dr. Kiss Zoltán
a tanács szavazó tagja

² Az eljáró tanács észleli a kétféle szabályozás ellentmondását, de a megállapításaiban a hatályos joghoz van kötve.